

Studiu de fundamentare:

Patrimoniul cultural, stabilirea zonelor protejate construite

Mai 2022

Cuprins:

1 Delimitarea obiectivului studiat.....	2
1.1 Metodologia utilizată	2
1.2 Surse legislative. Surse bibliografice.....	3
2. Analiza critică a situației existente.....	3
2.1 Aspecte conceptuale.....	3
2.2 Elemente constitutive ale patrimoniului construit înscrise în Lista Monumentelor Istorice 2015 și în anexa III la Legea 5/2000 pentru aprobarea PATN secțiunea 5 – zone protejate.....	4
2.3 Patrimoniu mobil: muzee, puncte muzeale, case memoriale, colecții.....	8
2.4 Patrimoniu imaterial: tradiții, obiceiuri, ocupații tradiționale ale locuitorilor.....	9
2.5 Aspecte generale privind peisajul. Peisajul cultural.....	10
2.6 Zone protejate construite.....	12
3. Evidențierea disfuncționalităților și priorități de intervenție.....	14
4. Propuneri de eliminare sau diminuare a disfuncționalităților.....	16
5 Prognoze, scenarii sau alternative de dezvoltare.....	17
Bibliografie selectivă.....	18

Lista figurilor

Fig. 1 – 8 Ilustrări fotografice ale Monumentelor istorice (biserici de lemn) înscrise în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO.....	6-7
Fig. 9 Harta fizică a județului Maramureș, cu reprezentarea treptelor de relief.....	10
Fig. 10-13 Exemplificări peisaje antropizate sau antropice, cu puternică amprentă naturală.....	11
Fig. 14-17 Peisaje culturale	12

Lista tabelor

Tabel - Monumente istorice (biserici de lemn) înscrise în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO.....	5
---	---

ANEXE (conform specificări din text)

1. Delimitarea obiectivului studiat

Prezentul studiu privind **Patrimoniul cultural, stabilirea zonelor protejate construite**, conceput în vederea fundamentării Actualizării Planului de Amenajare a Teritoriului Județului Maramureș are în vedere **identificarea componentelor semnificative ale patrimoniului construit mobil și imaterial al unităților administrativ-teritoriale subordonate județului, pe baza unei analize multicriteriale cuprinzătoare ce urmărește parcursul istoric al evoluției acestora**. Selectarea valorilor urmează unei analize a aspectelor esențiale de natură spațial-configurativă, socială, economică, cultural-istorică, de mediu ce le-au marcat evoluția.. Reperarea concentrărilor de valori patrimoniale urmărește interesul pentru utilizarea acestora ca repere identitare și prefigurarea cadrului de conservare integrată și valorificare. Se poate menționa (în conformitate cu Studiul 20/2014. *Protecția monumentelor istorice și a patrimoniului construit*, autor Quattro Design – Arhitecți și urbanisti asociați pentru fundamentarea Strategiei de Dezvoltare Teritorială a României-SDTR)) că:

"Obiectivele SDTR sunt determinate și de procesele și realitățile din domeniile patrimoniului cultural, întrucât patrimoniul:

- *Promovează și dă substanță diversității teritoriale, fundamentând pe baza unor realități, procese și concepte culturale unitare obiectivele de dezvoltare durabilă;*
- *Contribuie la definirea, întărirea și uneori chiar «restaurarea» identității locale, prin conservarea elementelor specifice și a valorilor locale și prin promovarea inovării, legate de obiectivul de competitivitate teritorială;*
- *Contribuie la dialogul dintre colectivități și potențează competitivitatea teritoriilor prin specificul local definit și prin rolul diferit al comunităților urbane și rurale în procesul de dezvoltare."*

1.1 Metodologia utilizată

Studiul de față are misiunea de a pregăti atingerea obiectivului gestionării responsabile a patrimoniului cultural din județul Maramureș prin intermediul viitorului Plan de Amenajare a Teritoriului Județean. Acesta se întocmește luând în considerare: Strategia de dezvoltare durabilă a județului Maramureș 2014-2020, programe de guvernare sectoriale, Planul Național de Dezvoltare a României (PND), Planurile Operaționale Sectoriale (POS), Planul Operațional Regional (POR), diferite planuri de amenajare a teritoriului (după caz), planuri urbanistice generale sau zonale aprobate, studii pentru obiective de investiții cu impact major asupra teritoriului. În acest sens studiul de fundamentare privind patrimoniul și zonele protejate se bazează pe extrase de informații sectoriale din aceste documente, ca și din documente internaționale/europene de planificare spațială: precum Carta Europeană a Amenajării teritoriului – CEMAT, Torremolinos, 1983, Agenda Teritorială Europeană, mai 2007, Convenția Europeană a Peisajului - Florența, 2000, Carta de la Leipzig privind dezvoltarea durabilă a orașelor – 2007, Declarația de la Toledo privind dezvoltarea urbană – 2010, Carta Urbanismului European – adoptată de Adunarea Generală a Consiliului European al Urbaniștilor de la Barcelona, 2013, Agenda Habitat III – Quito, Ecuador, 2016. În mod evident se vor lua în considerare programe de guvernare sectoriale, Strategia Națională de Dezvoltare teritorială – România 2030 și secțiunile aprobate ale Planului de Amenajare a Teritoriului Național (PATN0 aprobate, dintre care cele mai semnificative

aspecte sunt conținute în secțiunea III – zone protejate naturale și construite – Legea 5/2000 și în secțiunea VIII – zone cu resurse turistice – OUG 142/2008.

Studiul are un caracter analitic și se întocmește în baza articolului 20, alin. (3), (4) și (5) din Ordinul 233/2016, urmărind ca, prin corelare cu concluziile altor studii de fundamentare să genereze o concepție unitară de amenajare a teritoriului, de dezvoltare durabilă și competitivă a județului Maramureș. În mod concret, studiul va lua în considerare: patrimoniul construit protejat, clasificarea monumentelor istorice de valoare națională și internațională/exceptională, monumente, ansambluri și situri arheologice, monumente și ansambluri de arhitectură, clădiri memoriale, monumente și ansambluri de artă plastică și valoare memorială, zone istorice rurale și urbane, valori ale patrimoniului cultural material și imaterial și, în ultimă instanță, peisajul natural și peisajul cultural. Pe cât posibil vor fi subliniate potențialele procese naturale și antropice de degradare a patrimoniului și peisajului, inclusiv obiective neprotejate, sugerând în final atitudini și procese reparatorii ce vor fi detaliate în lucrare.

1.2 Surse legislative. Surse bibliografice

Principale surse legislative:

- Legea nr. 350/2001 privind amenajarea teritoriului și urbanismul, cu modificările și completările ulterioare;
- Ordinul 233/2016 NDRAP pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicarea a Legii nr. 350/2001 privind amenajarea teritoriului și urbanismul și de elaborarea și actualizare a documentațiilor de urbanism;
- Legea nr. 7/1996 a cadastrului și publicității imobiliare, republicată;
- Codul Silvic, cu modificările și completările ulterioare;
- Codul Civil, cu modificările și completările ulterioare;
- Legea nr. 5/2000 privind aprobarea PATN – secțiunea a III-a – zone protejate;
- Legea nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice, republicată.

Se folosesc surse bibliografice puse la dispoziție prin grija Consiliului Județean Maramureș și a altor organisme interesate, constând în statistici, evidențe, propuneri de ajustare a unor documente depășite moral sau care conțin erori materiale, studii diferite (de inventariere sau de delimitare a zonelor de protecție a monumentelor istorice/zone protejate și, mai ales ultima variantă a PATJ Maramureș, întocmit de către un colectiv al Universității "Babeș Bolyai" din Cluj, în anul 2008. Organizată pe tipuri de surse (documentații, monografii, articole de specialitate, acte, hărți, site-uri, etc.), bibliografia orientativă se va atașa la finele studiului.

2. Analiza critică a situației existente

2.1 Aspecte conceptuale

În conformitate cu ***Lista Monumentelor Istorice din România 2015*** (Anexa la ordinul ministrului culturii nr. 2 828/2015 pentru modificarea anexei nr. 1 la Ordinul ministrului culturii și cultelor nr. 2 314/2004 privind aprobarea Listei monumentelor istorice, actualizată și cu Lista monumentelor istorice dispărute, cu modificările ulterioare din 24.12.2015, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 113 bis din 15.02.2016) **pe teritoriul județului Maramureș se află înscrise 610 monumente istorice, UAT Maramureș situându-se astfel pe locul 7 în ierarhia deținătorilor de astfel de valori, la nivel național (total pe țară - 30147). Legea 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice, republicată**

(art.3, Titlul I Dispoziții generale) definește **trei tipuri de monumente istorice: bunuri imobile situate suprateran, subteran și subacvatic:**

„a) **monument** - construcție sau parte de construcție, împreună cu instalațiile, componentele artistice, elementele de mobilare interioară sau exterioară care fac parte integrantă din acestea, precum și lucrări artistice comemorative, funerare, de for public, împreună cu terenul aferent delimitat topografic, care constituie mărturii cultural-istorice semnificative din punct de vedere arhitectural, arheologic, istoric, artistic, etnografic, religios, social, științific sau tehnic;

b) **ansamblu** - grup coerent din punct de vedere cultural, istoric, arhitectural, urbanistic ori muzeistic de construcții urbane sau rurale care împreună cu terenul aferent formează o unitate delimitată topografic ce constituie o mărturie cultural-istorică semnificativă din punct de vedere arhitectural, urbanistic, arheologic, istoric, artistic, etnografic, religios, social, științific sau tehnic;

c) **sit** - teren delimitat topografic cuprinzând acele creații umane în cadru natural care sunt mărturii cultural-istorice semnificative din punct de vedere arhitectural, urbanistic, arheologic, istoric, artistic, etnografic, religios, social, științific, tehnic sau al peisajului cultural.”

În Titlul II Protejarea monumentelor istorice, cap. I Monumentele istorice, Art. 8 (1) se mai precizează **clasarea monumentelor istorice** în:

a) **Grupa A – monumente istorice de valoare națională și universală;**

b) **Grupa B – monumente istorice reprezentative pentru patrimoniul cultural local.**

Mai trebuie menționată prevederea din Normele Metodologice din 18 aprilie 2008, de clasare și inventariere a monumentelor istorice – Anexa nr. 1 Lista monumentelor istorice că respectiva listă cuprinde **4 categorii de monumente, după natura lor: I – Arheologie, II – Arhitectură, III – Monumente de for public, IV – Monumente memoriale/funerare.**

În ceea ce privește inventarul siturilor arheologice mai menționăm evidențele din **Repertoriul Arheologic Național (RAN)** în care se înscriu obiective ce se regăsesc și în LMI și obiective care nu au fost înregistrate în listă. (menționăm în acest sens 289 obiective arheologice neînscrise în LMI 2015).

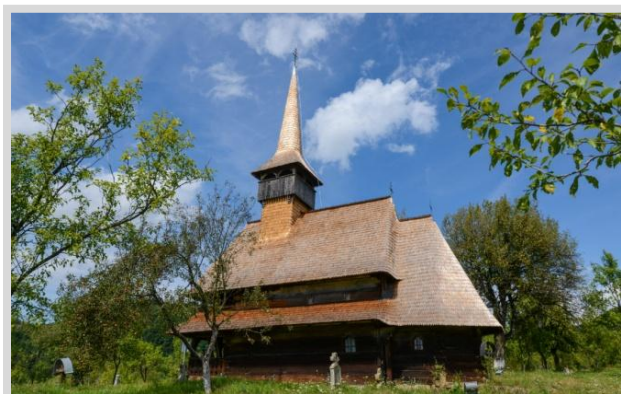
2.2 Elemente constitutive ale patrimoniului construit înscrise în Lista Monumentelor Istorice 2015 și în anexa III la Legea 5/2000 pentru aprobarea PATN secțiunea 5 – zone protejate

Pe baza tipologizării de mai sus evidențiem următoarele date: **județul are înscrise în LMI 2015, 610 monumente istorice** (cca. 2% din totalul pe țară), **din care 38 sunt ansambluri și 17 situri.** 181 de monumente sunt înscrise în grupa valorică A, iar 429 fac parte din grupa valorică B. 127 monumente sunt obiective de arheologie, 443 sunt monumente de arhitectură, 13 sunt monumente de for public, iar 17 sunt memoriale/funerare.

Mai trebuie menționat că din cele 6 situri din România, care grupează 31 de monumente istorice înscrise în **Lista Patrimoniului Mondial UNESCO**, unul aparține județului Maramureș, cuprinzând **8 biserici de lemn (procent de reprezentare de 24,8%).** Bisericile au fost înscrise în evidențele UNESCO în 1999, pe baza unor dosare din al căror conținut se reproduc descrieri în tabelul de mai jos

Tabel - Monumente istorice (biserici de lemn) înscrise în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO

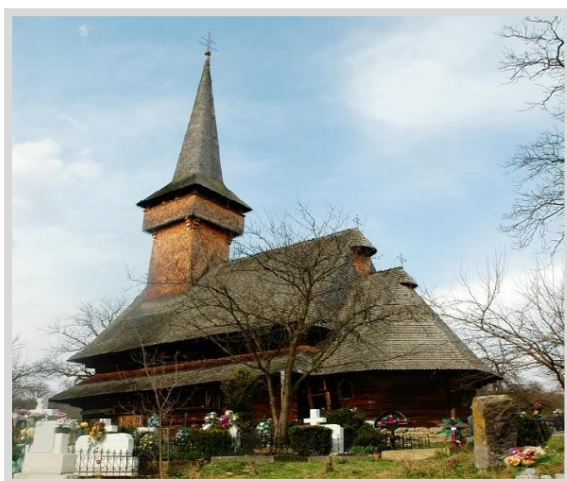
Nr	Monumentul	Descrierea monumentului
	Biserica "Intrarea în Biserică a Maicii Domnului"(Bârsana)	„Biserica de lemn <i>Intrarea Maicii Domnului în biserică</i> a fost construită în 1720, ca biserică de mănăstire, și a fost mutată pe amplasamentul actual pe la 1800. Plan dreptunghiular, cu pridvor cu două niveluri pe vest și absidă a altarului poligonală, în retragere. Acoperiș cu dubla poala și turn-clopotnița pe pronaos. La interior pictura murală din 1806.”
	Biserica "Sfântul Nicolae" (Budești)	„Biserica de lemn <i>Sf. Nicolae-Josani</i> a fost construită în 1643 și are plan dreptunghiular, cu acces pe vest și absida altarului poligonală, în retragere. Acoperiș cu dublă poală și turn-clopotniță pe pronaos. La interior, pronaosul, naosul, turla și icoanele au fost pictate în 1762, iar absida altarului în 1832.”
	Biserica "Sfânta Cuvioasă Paraschiva"(Desești)	„Biserica de lemn <i>Cuvioasa Paraschiva</i> a fost construită în 1770 și are plan dreptunghiular, cu absida altarului poligonală, în retragere. Acoperiș cu dublă poală deasupra naosului și pronaosului și turn-clopotniță pe pronaos, cu arcade și acoperiș înalt, piramidal. La exterior, remarcabilă decorație sculptată, de factură populară. La interior, pictura murală din 1780.”
	Biserica "Nașterea Maicii Domnului" (Ieud-Deal)	„Biserica de lemn <i>Nașterea Maicii Domnului - Din deal</i> a fost construită la începutul secolului XVII, reparată în 1760, modificată la interior în 1827. Plan dreptunghiular, cu absida altarului poligonală, în retragere. Acoperiș unitar, cu dublă poală deasupra naosului și pronaosului; turn-clopotniță pe pronaos. La interior este de remarcat bolta pe bărne în consolă, cu trei retrageri succesive și intradosul decorat cu arcaturi. Pictură murală din 1782.”
	Biserica "Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril" (Plopiș)	„Biserica de lemn <i>Sf. Arhangheli Mihail și Gavril</i> a fost construită între 1796-1798. Are plan dreptunghiular cu pridvor pe vest și absida altarului poligonală. Acoperiș unitar deasupra naosului și pronaosului. Turnul-clopotniță, care se ridică parțial deasupra pronaosului și parțial deasupra pridvorului, are acoperiș înalt, piramidal, cu turnulețe de colț. În naos trebuie remarcată bolta cu secțiune trilobată - singura de acest tip într-o biserică de lemn și fragmentele de pictură murală din 1811.”
	Biserica "Sfânta Cuvioasă Paraschiva" (Poienile Izei)	„Biserica de lemn <i>Cuvioasa Paraschiva</i> a fost construită în 1632, supraînălțată în prima jumătate a secolului XVIII, pridvorul fiind adăugat în prima jumătate a secolului XIX. Are plan dreptunghiular cu pridvor pe vest și absida altarului rectangulară, în retragere. Acoperiș cu dublă poală și turn-clopotniță pe pronaos. Pictura murală din 1794, cu excepția proscomidiei care a fost pictată în 1785.”
	Biserica "Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril" (Rogoz)	„Biserica de lemn <i>Sf. Arhangheli Mihail și Gavril</i> a fost construită în 1663, pe locul unei biserici mai vechi. Are un tip de plan mai rar folosit: pronaos poligonal, cu acces pe sud, naos dreptunghiular și absida altarului în retragere, poligonală, cu 7 laturi. Fațada sudică are o bogată decorație sculptată. La interior pictura, dată de la sfârșitul secolului XVIII, impresionează prin decorativismul ansamblului și prin cromatica luminoasă. În curte, o alta biserică de lemn, adusă aici în 1883.”
	Biserica "Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril" (Șurdești)	„Biserica de lemn <i>Sf. Arhangheli Mihail și Gavril</i> a fost construită în 1766 de meșterul Ion Macarie. În secolul XIX au fost adăugate pridvorul pe două niveluri și turnul-clopotniță de pe pronaos. Biserica are plan dreptunghiular, cu pridvor pe două niveluri pe vest și absida altarului poligonală, în retragere. Acoperiș unitar, cu dublă poală; turn-clopotniță pe pronaos, cu arcade pe stâlpi și acoperiș piramidal, cu turnulețe de colț. La exterior, bogată decorație sculptată. La interior, pictură murală din 1783. Este cea mai înaltă biserică de lemn-monument istoric din țară, turnul-clopotniță având înălțimea de 54 m.”

1. Biserica "Intrarea în Biserică a Maicii Domnului"
(Bârsana)

2. Biserica "Sfântul Nicolae" (Budești)

3. **Biserica "Sfânta Cuvioasă Paraschiva" (Desești)**

4.Biserica "Nașterea Maicii Domnului "(Ieud-Deal)

5 Biserica" Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril" (Plopiș)

6, Biserica "Sfânta Cuvioasă Paraschiva" (Poienile Izei)

7.Biserica "Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril" (Rogoz)

**8.Biserica "Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril"
(Șurdești)**

Fig. 1-8 Ilustrări fotografice ale Monumentelor istorice (biserici de lemn) înscrise în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO

Ținând cont de pertinenta analiză a **tipologiei monumentelor istorice** pe localități prezentată în ultima variantă realizată a PATJ Maramureș distingem selectiv, ca principale categorii de monumente:

- Situri și așezări cu semnificative concentrări de valori arheologice;
- Ansambluri urbane sau rurale;
- Cetăți și incinte fortificate;
- Clădiri cu funcțiune culturală sau peducație;
- Clădiri cu funcție economică sau administrativă;
- Biserici, construcții și ansambluri cu funcții ecleziastice;
- Biserici din lemn;
- Biserici de piatră;
- Sinagogi;
- Case parohiale, curii, clopotnițe de lemn;
- Case, porți de lemn;
- Palate, castele, conace, restaurante, hanuri, hoteluri;
- Case cu valoare arhitecturală;
- Statui, obeliscuri, troițe, cruci, necropole, cimitire, edificii funerare;
- Parcuri.

În privința vechimii, dominante în LMI sunt clădirile din epoca migrațiilor, epoca bronzului, Evul Mediu clasic și, nu în ultimul rând, din epoca modernă.

publice care, din punct de vedere științific, istoric, antropologic, artistic, estetic sau tradițional au o valoare națională și/sau universală, indiferent dacă sunt elemente izolate sau colecții.

Se poate înregistra astfel, pe de o parte, existența mai multor **societăți științifice, centre științifice și artistice, complexe muzeale/muzee**, astfel: Muzeul Județean de Istorie și Arheologie, Memorialul Sighet (muzeul din fosta închisoare, casa memorială Elie Wiesel și muzeul culturii evreiești), Muzeul Județean de Etnografie și Artă Populară Maramureș din Baia Mare – expoziție pavilionară cu trei părți distincte), Muzeul Județean de Artă – Centrul Artistic Baia Mare), Muzeul de Mineralogie din Baia Mare (denumit uzual Muzeul florilor de mină).

În județ există, de asemenea, și **muzee neinstituționalizate (comunale, sătești, școlare, puncte muzeale, case tradiționale-muzeu, muzee private** – ex.: Muzeul Florean – inițiativă privată a unui om di). În ultimă instanță, extrem de originale, satele de pe văile Izei, Marei, Vișeuului și Tisei se arată ca reale muzee în aer liber, iar exemplificări de arhitectură autentic rurală regăsim la Borșa, Izvoarele și Mogoșa.

Unic în lume este și **Cimitirul vesel de la Săpânța**.

2.4 Patrimoniul imaterial: tradiții, obiceiuri, ocupații tradiționale ale locuitorilor

Cultura tradițională maramureșeană conține câteva componente semnificative: arta tradițională a prelucrării lemnului, arta vestimentară, arta culinară, arta coregrafică și interpretativă vocală, arta ceramicii.

Câteva **simboluri ale creației în lemn** sunt recunoscute chiar universal. Amintim aici spre exemplificare: **poarta maramureșeană** (structură din lemn sau poartă cu încrustații și basorelieuri, cu formă de arc roman sau arc ogival, plasată la intrarea unei gospodării din Maramureșul tradițional), **troița maramureșeană**, (mereu prezentă în curțile bisericilor maramureșene), **fusul cu zurgălăi** (relicvă a industriei casnice textile tradiționale), **pecetarul** (obiect de cult confecționat, în general din lemn, utilizat, îndeosebi pentru marcarea rituală a pâinilor).

Piese de port popular reprezintă produse ale industriei casnice textile, pornind de la culturi de plante tehnice și finalizând cu țesut de pânze, croitorie, broderie.

Arta dansului păstrează diferite caracteristici aproape ritualice și diferă de alte zone prin ritmică (trototită) și muzicalități speciale. Specific băieților este dansul **Bărbătescul sau feciorescul**, iar pentru perechi remarcăm **Învârtita**. Specific în zonă este și **Jocul lui Vili**, cu tradiție haiducească.

Arta muzicală este preponderent **lirică** (variante de dor, de jale, de cătănie, de haiducie), dar repertoriul tradițional este completat cu piese ritualice, de colind, de leagăn, bocete și balade. Se remarcă virtuozități instrumentale datorate și unor instrumente speciale (cetera – vioară cu patru coarde, zongoră – chitară obișnuită cu 2, 3 sau 4 coarde, doba – toabă artizanală, cu două membrane, contră – vioară secundă și gordună – contrabas mic, ambele în taraf). Ritmul muzical suplinește adesea instrumentele, rezultând din trototitul dansului sau de bătăi din palme. Semnificative în privința melodiilor, dar și al textelor sunt, mai ales refrenele repetate ale cântecelor. *"Astfel, identificăm în refrenele unor cântece (propriu-zise, de leagăn, dar în special în colinde), o relație cu sacralitatea. Se*

10

Sub aspect geografic, teritoriul județului Maramureș prezintă mai toate tipurile de forme de relief, prezente ca unități spațiale bine definite: zona montană predominantă (43%) cu Munții Rodnei, Maramureșului, lanțul vulcanic Igriș-Gutâi-Țibleș, Podișul Someșan, dealuri și platouri (30%) cu Dealurile Vestice, Subcarpații Transilvaniei, depresiuni, lunci și terase (27%) cu Depresiunea Maramureșului, luncile râurilor Tisa, Vișeu, Iza, Lăpuș, Someș și arealele lacurilor Albastru, Morărenilor, Vinderel. **Tipurile de relief conduc destul de clar spre definirea unor unități corespunzătoare de peisaj natural sau cu dominantă naturală**

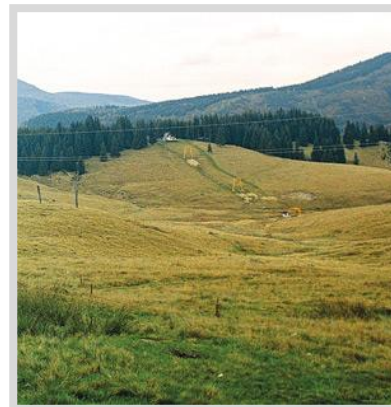
10. Așezare pe Valea Vaserului – peisaj natural dominant

11. Munții Maramureșului – peisaj natural

12. Trenul Mocănița – paisaj antropizat

13. Stațiunea Izvoare în Munții Igriș - peisaj natural

Fig.10-13 Exemplificări peisaje antropizate sau antropice, cu puternică amprentă naturală

Analizele de peisaj ce vor caracteriza demersul de actualizare al PATJ Maramureș vor avea ca reper conținutul articolului 6 din **Convenția Europeană a Peisajului adoptată la Florența la 20 octombrie 2000**, conform căruia „**peisajul desemnează o parte de teritoriu perceput ca atare de către populație, al cărui caracter este rezultatul acțiunii și interacțiunii factorilor naturali și/sau umani**”.

În același timp, evoluția complexă cultural-istorică a teritoriului și localităților județului Maramureș induce abordarea **peisajului cultural**, noțiune complexă care, în accepțiunea UNESCO (Convenția pentru Patrimoniul Mondial/World Heritage Convention, 1992) **”însurează spațial locul unde umanitatea și natura s-au îmbinat în timp, rezultând o simbioză echilibrată între activitățile antropice, rezultatele acestor activități și mediul înconjurător, (precum și zonele urbane și rurale unde s-au conservat elemente de viață tradițională,**

probate prin patrimoniu mobil și imobil, spații culturale sau sacre, mărturii ale unor meșteșuguri și tehnici agricole, care au dispărut lăsând încă urme vizibile și locuri cu biodiversitate remarcabilă)."

Definirea peisajului cultural ia în considerare, alături de elementele definitorii ale peisajului natural și amploarea și varietatea patrimoniului material și imaterial care conferă identitate locală. Patrimoniul cultural grupează situri arheologice, monumente istorice, monumente religioase, muzee și case memoriale, elemente de etnografie și folclor, de mic patrimoniu, etc. sub acest aspect trebuie subliniată complexitatea peisajelor culturale ale centrelor urbane, influențate de factori deosebit de diferiți, dar aplicați. Se au în vedere transformările administrative ale așezărilor, modele de coabitare ale locuitorilor, influențele religioase, principiile atribuirii rangurilor în rețeaua de localități. Pentru definirea și delimitarea unităților de peisaj, îndeosebi a unităților particularizate de peisaj cultural este nevoie de informații coroborate, de natură geografică și urbanistic-architecturală, de sociologie, etnografie pentru a susține o viziune coerentă de protejare și punere în valoare a acestora, materializată prin strategii, programe, proiecte.

14. Cimitirul vesel din Săpăța

15. Orașul Cavnic

16. Municipiul Sighetu Marmăției – centrul istoric

17. Turnul lui Ștefan cel Mare din Baia Mare

Fig 14 -17 Peisaje culturale

2.6 Zone protejate construite

Zonele protejate *"sunt zonele naturale sau construite, delimitate geografic și/sau topografic, care cuprind valori de patrimoniu natural și/sau cultural și sunt declarate ca atare pentru atingerea obiectivelor specifice de conservare a valorilor de patrimoniu"* (Legea nr. 5/2000, art. 1.2) Definiția face referire la categoriile specificate prin legea menționată.

Legea nr. 190/2013 pentru aprobarea O.U.G. nr. 72011 pentru modificarea și completarea Legii nr. 350/2000 privind amenajarea teritoriului și urbanismul, art.143 definește oficial conceptul de zonă protejată astfel: *"zonă protejată – zona naturală ori construită, delimitată geografic și/sau topografic, determinată de existența unor valori de patrimoniu natural și/sau cultural, a căror protejare prezintă un interes public și declarată ca atare pentru atingerea obiectivelor specifice de conservare și reabilitare a valorilor de patrimoniu. Statutul de zonă protejată creează asupra imobilelor din interiorul zonei servituți de intervenție legate de desființare, modificare, funcționalitate, distanțe, înălțime, volumetrie, expresie arhitecturală, materiale, finisaje, împrejurimi, mobilier urban, amenajări și plantații și este stabilit prin documentații de urbanism specifice aprobate"*.

Absența unei legi a zonelor protejate implică respectarea următoarelor prescripții legale privitoare la instituirea unor servituți în zone protejate:

- *"Regulamentul local de urbanism pentru întreaga unitatea administrativ-teritorială, aferent Planului urbanistic general sau pentru o parte a acestuia aferent Planului urbanistic zonal cuprinde și detaliază prevederile referitoare la modul concret de utilizare a terenurilor, precum și de amplasare, dimensionare și realizare a volumelor construite, amenajărilor și plantațiilor, materiale și culori, pe zone, în conformitate cu caracteristicile arhitectural-urbanistice ale acestora, stabilite în baza unui studiu de specialitate". - OUG nr. 7/2011 pentru modificarea și completarea Legii 350/2001 privind amenajarea teritoriului și urbanismul, art. 1.27.*
- *Monumentele istorice, zonele lor de protecție și zonele construite protejate, definite potrivit legii, se evidențiază în planurile de amenajare a teritoriului și în planurile urbanistice ale unităților administrativ-teritoriale. În condițiile legii și în baza avizului Ministerului Culturii și Cultelor, în scopul protejării valorilor de patrimoniu cultural ce au determinat instituirea zonei construite protejate, autoritățile publice locale pot institui servituți, pot interzice desființarea sau modificarea construcțiilor.- Legea nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice, art. 18, alin. 1, 2.*

Explicații detaliate privind modul de operare în zonele protejate construite se regăsesc în reglementarea tehnică ***"Metodologia de elaborare și conținutul-cadru al documentațiilor de urbanism pentru zone construite protejate (PUZ)"***, aprobată prin OMTCT nr. 562/2003.

Actualmente, protejarea patrimoniului construit al orașelor, inclusiv centrele istorice, a patrimoniului rural sau a vecinătăților unor monumente izolate nu se realizează pe deplin datorită neinstituiri sistematice a unor servituți clare de restricționare a desființării unor construcții, diminuarea schimbărilor, realizarea unui echilibru între vechi și nou. Prin regulamente bine întocmite și corect avizate și aplicate;

Pe de altă parte, zonele de protecție nu au un regim juridic explicit în legislație și acest fapt face posibilă uneori, desființarea unor construcții, chiar și a unora clasate în LMI. Practic delimitări ale zonelor protejate se fac la nivel de PUG-uri, doar uneori la nivel de PUZ, nivelul de explicitare a intervențiilor fiind relativ redus. În aceste condiții, DTAC –urile ce urmează documentațiile de urbanism nu mai revin, de regulă, asupra intervențiilor pe parcele (avizate anterior).

Este de remarcat în mod pozitiv totuși, că o serie de organizații (ONG-uri), asociații non-profit conștientizează și promovează voluntar necesitatea existenței unor sisteme organizate de protejare a valorilor patrimoniului construit, nereușind însă să susțină și realizarea unui cadru legislativ consolidat.

Viitorul PATJ Maramureș va avea misiunea transmiterii către toate UAT-urile componente ale județului, a semnalelor privind valorile principale de patrimoniu cultural, astfel încât să preia nevoile imperioase ale instituirii de zone protejate. Vor avea prioritate localitățile cu monumente înscrise în Lista Patrimoniului Mondial, precum și centrele istorice urbane, precum și unitățile rurale în care valori specifice identificate deja sunt expuse valorificării necontrolate sau chiar abuzive, exclusiv prin turism.

3. Evidențierea disfuncționalităților și priorități de intervenție

La nivel general, problemele și disfuncționalitățile pe care le ridică patrimoniul natural și cel cultural-istoric se leagă de:

- **Situații insuficient de realiste, concrete a obiectivelor de patrimoniu, necompletate încă pe baza unor investigări complete, amănunțite și profesionale și a revizuirii celor mai importante documente privind aceste evidențe (LMI; RAN; inventare situri naturale protejate, etc.)**
- **Evaluarea insuficientă a stării obiectivelor (integritate, stare fizică, alterări), respectiv a modului concret de protejare (instituirea, pe baza unor studii aprofundate a zonelor de protecție pentru monumente istorice și/sau a unor zone protejate care să marcheze și să conserve identități locale, zonale, naționale);**
- **Insuficienta conștientizare a potențialului de valorificare a semnificațiilor obiectivelor de patrimoniu pentru cultura și dezvoltarea teritoriului și a localităților**

În privința **evidenței obiectivelor de patrimoniu** se constată:

- Situații neconcordanțe cu realitatea la nivelul listelor de valori clasate în LMI sau RAN – se perpetuează evidențe cu poziții "descoperite" de obiective care, fie au dispărut (prin degradare, vandalizare, catastrofe naturale), fie sunt în pragul colapsului, salvarea lor fiind aproape imposibilă
- Neconcordanțe între documente de evidență realizate în perioade diferite și neactualizate

- Întârzierea clasării unor obiective/valori care au fost semnalate prin studii, cercetări, documentații, dar ale căror dosare de înregistrare în LMI nu au fost inițiate sau a căror clasare durează foarte mult din cauza unor aspecte confuze (de regim de proprietate, tehnice în întocmirea dosarelor, proceduri lente de avizare, etc.);
- Inexistența, în multe cazuri, a Obligațiilor de folosință ale monumentelor;
- Nu s-au desfășurat încă (sau nu s-au inițiat investigări complexe ale mai multor situri arheologice) pentru cunoașterea potențialului unor zone presupuse valoroase și pentru descărcarea corectă de sarcini arheologice, în vederea utilizării judicioase a terenurilor.
- Coexistența unor documente aflate în vigoare, dar depășite și redundante sau a unor reglementări juridice incomplete sau confuze, cu documente de evidență de nivel național, județean, local (ex. diferențe între conținutul anexelor la Legea 5/2000 și LMI 2

*În privința **cunoașterii stării reale a obiectivelor și a protecției lor** se pot menționa*

- *Aspecte de ordin instituțional (lipsă personal competent, cu sarcini precise și corect retribuit) care împiedică exercitarea unui control riguros pe teren a situației fizice a obiectivelor - unele situri, ansambluri sau monumente istorice sunt incorect întreținute sau restaurate neprofesionist, altele sunt degradate, abandonate sau chiar vandalizate, recuperarea lor fiind aproape imposibilă în anumite cazuri;*
- Lipsa unor accesuri facile către obiective și a semnalizării lor pe trasee bine definite;
- Expunerea excesivă a unor obiective la activități turistice care implică riscuri de degradare;
- Precaritatea unor arhive specializate și surse de informare publică, a evidenței materialelor documentare (mai ales a studiilor și cercetărilor întreprinse în timp cu scopul fundamentării unor documentații de urbanism sau a unor lucrări de investiții));
- Lipsa delimitărilor clare a unor zone de protecție a obiectivelor naturale și construite și a reglementărilor aferente; se poate menționa faptul că materializarea delimitărilor în documentațiile de urbanism, fie nu debutează corect și complet (lipsa unui personal calificat), fie este aprobată prin proceduri anevoioase și cronofage, generatoare de reale pagube;
- Lipsa unui sistem de protecție particularizat pentru monumente, împotriva riscurilor naturale sau antropice;
- Lipsa unui sistem de măsuri (juridice și fiscale) de protejare în regim de urgență a unor obiective apropiate de colaps;
- Sistem relaxat de sancțiuni pentru intervenții neconforme asupra unor obiective.

Conștientizarea valorilor de patrimoniu cultural are în vedere utilizarea potențialului acestora în dinamizarea unei dezvoltări logice a teritoriului local, regional, național. Din acest punct de vedere se constată că:

- Nu este asigurată vizibilitatea corespunzătoare a obiectivelor, fapt ce poate genera o stare de indiferență a locuitorilor și turiștilor (lipsa însemnelor reglementate pentru monumente istorice sau a unor indicatoare care să sprijine și activitatea de turism);
- Nu există suficiente documente de informare privitoare la obiectivele naturale și culturale, chiar dacă s-au înființat centre specializate pentru turism;
- Se constată doar inițiative sporadice de vizitare a unor obiective clasate sau a unor locuri cunoscute pentru valori ambientale deosebite, gestionate insuficient de "profesionist" de către investitori privați, ONG-uri, asociații tematice, etc.
- Lipsa de "convingere/încredere" în potențialul culturii locale a administrațiilor, dar și a investitorilor față de valorile materiale și imateriale zonale, de o excepțională varietate și calitate, conferite, fie de integrarea fondului construit și amenajat într-un cadru natural de excepție, fie multi-etnicității și multi-confesionalității generatoare de multi-culturalitate.

4. Propuneri de eliminare sau diminuare a disfuncționalităților

În raport cu disfuncțiile sesizate se pot preconiza o serie de **măsuri reparatorii**, astfel:

- **Revizuirea tuturor evidențelor valorilor de patrimoniu natural și construit din documentele oficiale cu care se operează curent (LMI; RAN; planuri de management, etc.)**
- **Actualizarea tuturor ridicărilor topografice și de cadastru pe teritoriile tuturor unităților teritorial-administrative, cu clarificarea oricăror aspecte litigioase;**
- **Precizarea aspectelor de proprietate și de administrare ale monumentelor istorice și ale rezervațiilor naturale;**
- **Impulsionarea prin intermediul activităților integratoare de amenajare a teritoriului a inițierii responsabile și definitive prin documentații de urbanism, a definirii, delimitării și reglementării zonelor de protecție și/sau a zonelor protejate;**
- **Întocmirea obligatorie a Studiilor istorice generale sau zonale (studii de fundamentare) în fazele preliminare întocmirii documentațiilor de tip PUG și RLU; PUZ zone protejate;**
- **Întocmirea Obligațiilor de folosință ale tuturor monumentelor istorice,**
- **Întocmirea și promovarea unor propuneri raționale de noi obiective pentru LMI;**
- **Explorarea tuturor siturilor arheologice încă necercetate;**

- Inițierea unui program de valorificare turistică a patrimoniului natural și cultural, cu diversificare tematică pentru adecvarea interesului față de obiectivele specifice;
- Semnalizarea obiectivelor în teritoriu și utilizarea de mijloace de popularizare a informațiilor științifice complete și corecte despre monumentele istorice și zonele protejate naturale.

În sprijinul propunerilor de mai sus anexăm prezentului studiu o serie de documente care probează interesul local care începe să se manifeste din ce în ce mai pregnant pentru susținerea protejării și promovării valorificatoare a patrimoniului cultural maramureșean. În acest sens menționăm:

ANEXA I – Lista Monumentelor Istorice 2015 aferentă județului Maramureș cu adnotările privitoare la la neconcordanțe sau inexactități și neactualizări ce se impun corectate;

ANEXA II – Listă și documentar fotografic cuprinzând noi obiective propuse pentru clasare în LMI de către administrația publică locală (imobile de locuințe de valori diferite);

ANEXA III - Lista unor clădiri (obiective de interes public) propuse pentru înscrierea în Lista Monumentelor Istorice aferentă județului Maramureș cu explicitarea concreă a valorilor și localizărilor;

ANEXA IV – Lista Obiectivelor de for public (Grupa a III-a) și a obiectivelor memoriale/funerare (Grupa a IV-a) din județul Maramureș, neînscrise în LMI 2015

ANEXA V – Lista monumentelor istorice aflate în stare de colaps sau precolaps, din județul Maramureș

ANEXA VI – Evidența stadiilor realizării tuturor Planurilor Urbanistice Generale, respectiv a studiilor istorice generale de fundamentare a acestora (situația pe UAT-uri).

5 Prognoze, scenarii sau alternative de dezvoltare

Estimarea unor rezultate favorabile în urma prezentei reactualizări a PATJ are în vedere că **teritoriul județului Maramureș reprezintă un spațiu cu o complexitate și autenticitate excepțională a patrimoniului natural, construit și a peisajelor, generatoare de identități istorico-geografice și culturale deosebite.**

Prioritare pentru domeniul patrimoniu cultural (inclusiv peisaj) se preconizează a fi:

- ***Eliminarea oricăror disfuncții legate de peisaje/peisaje culturale prin măsuri menite să descurajeze: extinderi nejustificate de intravilane, construcții ilegale în extravilan, defrișări de părți de păduri, neurmte de reîmpăduriri, amenajări turistice și de agrement necontrolate, comasări de terenuri agricole și lucrări agricole care nu respectă reguli ecologice, braconaj, prelucrări ilegale sau necontrolate ale resurselor (lemn, metal, piatră) producătoare de poluări, depopularea gospodăriilor și satelor, depopularea sălașelor de pe terenurile agricole de altitudine;***

- **Urmărirea conservării prin documentațiile urbanistice de tip PUG, PUZ-CP și a Regulamentelor aferente, a morfologiilor urbane ale așezărilor, militând pentru păstrarea identității acestora și ale comunităților care trăiesc în ele; se va urmări conservarea trăsăturilor semnificative ale locuirii, ale organizărilor gospodărești, a tehnicilor de realizare a construcțiilor, a tradițiilor multiculturale și multiconfesionale, după caz.**

Totodată va fi utilă urmărirea evoluției unor **zone cu potențial de dezvoltare**, respectiv:

- *Macro-teritorii competitive la nivel regional, național, supranațional/transfrontalier - zona metropolitană/periurbană a municipiului Arad;*
- *Teritorii recreate dinamic în funcție de provocări economico-sociale, sub forma unor micro-regiuni dezvoltate în jurul orașelor mici și/sau mijlocii, împreună cu grupări de așezări rurale (conectori), rolul centrului urban fiind de centru polarizator;*
- *Teritorii rurale acceptate ca poli de dezvoltare durabilă în sprijinul echilibrării teritoriale cu polii urbani*

În faza sa finală, **strategia teritorială a județului Maramureș** va avea ca **obiectiv al domeniului țintă** - **Structura teritoriului, obiectivul - Patrimoniu natural și construit**, căruia i se vor subordona **obiective terțiare și măsuri**.

Ca **obiective specifice** se pot previziona:

- ❖ Protejarea și valorificarea resurselor naturale și a peisajului
- ❖ Cercetarea, restaurarea, protejarea și valorificarea patrimoniului construit (arheologie)
- ❖ Cercetarea, restaurarea, protejarea și valorificarea patrimoniului construit (monumente istorice)
- ❖ Consolidarea patrimoniului material și imaterial și perpetuarea obiceiurilor și meșteșugurilor tradiționale.

Bibliografie selectivă:

Gusti D. coord.(1938), Enciclopedia României, Asociația Științifică pentru Enciclopedia României, București

Filipașcu AI (1940), *Istoria Maramuresului*, București,

Posea Gr., (1982) - Enciclopedia Geografică a României, Editura Științifică și Enciclopedică București

Papahagi T , *Graiul și folklorul Maramureșului*, Editura Academiei, București, 1925, ediție online.

x x x - Legea nr. 5/2000 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național - Secțiunea a III-a - zone protejate, Monitorul Oficial al României nr. 152/2000;

x x x - Lege nr. 49 din 7 aprilie 2011 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 57/2007 privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei și faunei sălbatice

x x x - Lista Monumentelor Istorice din România 2015 - Anexa la ordinul ministrului culturii nr. 2 828/2015 pentru modificarea anexei nr. 1 la ordinul ministrului culturii și cultelor nr. 2 314/2004 privind aprobarea Listei monumentelor istorice, actualizată;

x x x - Lista monumentelor istorice dispărute, cu modificările ulterioare din 24.12.2015, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 113 bis din 15.02.2016.

<https://patrimoniu100.ro/>